

УДК 316.4:373.2.034

Калашнікова Л. В.

кандидат соціологічних наук, доцент
кафедра соціології Чорноморського національного університету ім. П. Могили
вул. 68 Десантників, 10, м. Миколаїв, 54000, Україна
Тел: (380512) 57–18–00. E-mail: lvkalashnikova198@gmail.com

**БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІОЛОГІЧНОГО
АНАЛІЗУ: УТОЧНЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ**

У статті здійснено спробу концептуалізації поняття «безпека життєдіяльності». Зокрема визначено можливості його вивчення в межах окремої галузі соціологічної науки, а саме соціології безпеки життєдіяльності, яка на відміну від інших наукових теорій має низку переваг для подальшого розвитку системи сучасного знання про безпеку.

Ключові слова: безпека, життєдіяльність, культура безпеки, соціологія безпеки життєдіяльності.

Постановка проблеми. Якщо раніше вивчення феномену безпеки знаходилося поза межами предметного поля суспільних наук, то сьогодні зростання інтересу до різних аспектів цієї проблеми з боку, зокрема, соціології є цілком зрозумілим, у першу чергу, зважаючи на необхідність розв'язання ряду таких першочергових завдань, як: необхідність теоретичного осмислення і практичного вивчення небезпек, загроз та ризиків для життєдіяльності людини, функціонування соціальних інститутів, організацій, суспільства в цілому, держави; актуальність пошуку шляхів вирішення глобальних проблем людського існування; неоднозначність особистісного й суспільного сприйняття соціальної реальності.

Вивчення безпеки життєдіяльності як проблеми сучасності детерміноване, з одного боку, наявністю великого розмаїття загроз, небезпек й ризиків, з точки зору соціетального самозбереження та забезпечення життя, з іншого — об'єктивною необхідністю організації у сучасному суспільстві системи безпеки, яка буде ефективно протистояти їм. Соціологія визначила своє місце й роль у науковому дискурсі про безпеку лише наприкінці ХХ ст., тоді як у лоні соціально-філософських наук викристалізувалася у різних її аспектах ще за часів античності. Поява соціології безпеки життєдіяльності та формування її предметного поля (аналіз змін характеру, інтенсивності, масштабів людських відносин у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності) актуалізує, у першу чергу, необхідність уточнення категоріально-термінологічного апарату. Тож *метою даної статті* є з'ясування сутності поняття «безпека життєдіяльності» у межах соціологічного підходу.

Виклад основного матеріалу. Виключно до початку ХХ ст. у контексті соціально-філософського дискурсу сутність безпеки визначалася загрозами, ризиками і небезпеками, пов'язаними з діяльністю зовнішніх чи внутрішніх ворогів держави, тоді як сьогодні переважна більшість наявних

теорій трактує безпеку як необхідну умову забезпечення цивілізованого життя, розвитку й самоствердження особистості.

На думку К. Клементса, варто звертати увагу на те, що більшість західних соціологів ігнорують поняття безпеки, зосереджуючи локус вивчення навколо систем забезпечення безпеки. У його працях безпека визначена як фундаментальний соціальний процес, спрямований на формування відносно безпечних соціальних, політичних й економічних об'єднань, що дозволяють людям жити, пересуватися й бути вірними їх культурі, мові та самобутності, не остерігаючись загроз і небезпек [22].

Специфіка сучасного західного підходу до вивчення безпеки, на думку О. Гужви, І. Косулі, В. Ніколаєвського, детермінується, з одного боку, наявністю загального соціально-політичного контексту в межах загальної теорії безпеки, з іншого — безпека стає предметом міждисциплінарних досліджень [7].

Характеризуючи безпеку як стан захищеності суспільства та його структурних складових від впливу від небезпек, поява яких детермінована наявністю внутрішніх й зовнішніх чинників, О. Омелянович в якості об'єкта безпеки послідовно розглядає державу, регіон, конкретну особистість [14, с. 7].

На думку В. Горбуліна, С. Пирожкова, безпека є характерною рисою та необхідною умовою стабільного, прогресивного функціонування та розвитку соціальних об'єктів [5, с. 91]. Натомість В. Манілов визначає безпеку як складну систему, сукупність зв'язків, відносин, що характеризують такий стан соціального об'єкта, за якого забезпечується його стійке, стабільне існування, задоволення й реалізація життєвих потреб, здатність до ефективного упередження та мінімізації наслідків внутрішніх, зовнішніх загроз, саморозвитку і прогресу [12].

З іншого боку, згідно з ідеями Л. Івашова, безпека може розглядатися як атрибутивна властивість системи, що забезпечує її цілісність, відносну самостійність і здатність до саморозвитку як результат захищеності від деструкцій [8].

С. Марова зазначає, що безпека є станом, за якого сумарний вплив зовнішніх та внутрішніх енергетичних потоків на соціальну систему не перевищує визначеного граничного значення [13, с. 14].

У розумінні В. Щербини безпека може визначатися як комплексна категорія, що включає відповідні системи інформаційно-аналітичного моніторингу, попереджувальних, профілактичних, поточних і прогнозованих заходів щодо впливу на можливі загрози й має на меті нейтралізацію можливих негативних наслідків. Іншими словами, сутність безпеки він розкриває через існування певного «бажаного» стану суб'єктів, за умови досягнення якого ймовірність змін притаманних їм властивостей, якостей та параметрів за рахунок впливу факторів зовнішнього середовища не спричиняє негативного впливу або цей вплив здійснюється у межах припустимого інтервалу змін [20, с. 222].

У своїх роботах Є. Песегов стверджує, що безпека являє собою стан стійкого функціонування і відтворення соціального об'єкта/суб'єкта, дина-

мічна рівновага якого підтримується за допомогою особливого інституціонального середовища [16]. Він розкриває інституціональний зв'язок освіти з феноменом безпеки, де перша виступає засобом соціального контролю, що фільтрує соціальні ризики.

З іншого боку, А. Шарихін стверджує, що безпека як соціально-філософська категорія являє собою не стільки результат, скільки процес діяльності щодо забезпечення безпеки людського існування [19].

На основі аналізу нормативно-правових актів, відповідних доктрин і концепцій В. Ліпкан здійснив типологізацію наявних визначень концепту безпеки, виділивши чотири основні підходи до трактування сутності цього феномену: статистичного (безпека як стан захищеності від небезпек, загроз, ризиків); апофатичного (безпека як відсутність загроз і небезпек); діяльнісного (безпека як система заходів, спрямованих на створення безпечних умов життєдіяльності); пасивного (безпека як стан дотримання певних параметрів і норм, від забезпечення яких безпосередньо залежить безпечність функціонування та розвитку динамічних систем) [10]. Дана типологізація дозволяє визначати сутність безпеки як специфічної властивості динамічної системи і як комплексний критерій якісної характеристики, що визначає динаміку розвитку цієї системи.

Узагальнюючи наявні в науковій літературі підходи до розуміння сутності поняття «безпека», варто зазначити основні можливі аспекти вивчення безпеки як соціального явища:

– безпека як потреба й інтерес — кожна людина має об'єктивну потребу у забезпеченні таких умов життєдіяльності, коли її життя ніхто і ніщо не загрожує, проте цю потребу неможливо задовольнити повністю, тому у широкому розумінні «бути у безпеці» означає володіти ситуацією, коли суб'єктивне усвідомлення потреби знаходить своє відображення у формі інтересу, який стимулює й спрямовує діяльність людей;

– безпека як відчуття та цінність — люди мають суб'єктивне уявлення про наявність чи відсутність загроз, яке дозволяє їм корегувати власну поведінку, уникаючи явних/потенційних загроз і небезпек, тим самим безпека набуває статусу внутрішньої цінності;

– безпека як соціальне ставлення характеризується наявністю правил мирного співіснування та довіри;

– безпека як властивість об'єкта (системи) зберігати свої якості, характеристики, параметри за умов здійснення негативного впливу зовнішнього й внутрішнього середовища;

– безпека як стан об'єкта (системи), у якому відсутні будь-які деструктивні чинники, що можуть вивести її з рівноваги;

– безпека як процес чи соціальна функція суспільства, держави — таке розуміння її сутності передбачає складний процес оптимальної підтримки параметрів життєдіяльності об'єкта (системи), в межах такого процесуального трактування варто аналізувати динамічно змінні умови, механізми та стадії реалізації заходів безпеки;

– безпека як результат, рушійна сила розвитку — забезпечення безпечних умов життєдіяльності це завдання, що реалізується постійно, не-

перервно за будь-яких умов і обставин, гарантуючи знаходження системи у життєздатному стані, уможливлуючи її розвиток;

– безпека як наука і мистецтво — наявність стійкого інтересу до проблем безпечного функціонування та розвитку суспільства, ускладнення механізмів забезпечення безпеки соціальних об'єктів обумовило становлення спеціальної галузі наукових знань.

О. Ляшенко визначив закономірності розвитку уявлень про безпеку, починаючи з першої половини ХХ ст. до початку ХХІ ст.:

1) період 40–50-х рр. ХХ ст. — відзнаменувався розвитком парадигми національної безпеки, що ототожнює безпеку з захистом національних інтересів;

2) 60-ті рр. ХХ ст. — розвиток парадигм регіональної безпеки, які актуалізують необхідність вивчення міжнародної та регіональної безпеки, вплив міжнародних організацій тощо;

3) 70–90 ті рр. ХХ ст. — виникнення теорій глобальної безпеки, сутність яких полягає в експлуатації одних держав іншими шляхом контролю над ресурсами;

4) 90-ті рр. ХХ ст. — соціальна спрямованість досліджень у площині безпеки — перехід від безпеки держави до безпеки конкретної особистості [11, с. 28–29].

Вивчаючи безпеку як соціальне явище, більшість науковців все ж таки ототожнюють її з безпечним функціонуванням і розвитком суспільства, держави, наголошуючи на комплексності системи безпеки, натомість безпека особистості або особистісна безпека визначається як її невід'ємна складова. Сутність категорії «особистісна безпека» засновується на осмисленні змісту вихідного поняття «безпека».

Трактування особистісної безпеки, в основу якої покладені провідні людські потреби, представлене програмою ООН щодо розвитку і ґрунтується на таких основних положеннях:

– суб'єктом особистісної безпеки є люди, а не держава чи соціальні групи;

– незважаючи на те, що інтенсивність різних загроз і небезпек варіюється, вони мають розглядатися як потенційні загрози для всіх;

– компоненти особистісної безпеки взаємопов'язані [15].

Згідно з ідеями К. Томас, особистісна безпека пов'язана з процесом задоволення базових матеріальних потреб й реалізації людської гідності, що включає емансипацію від локальних, національних, глобальних власних структур [25].

Р. Бедескі розуміє особистісну безпеку як систему знань, технологій, інститутів і видів діяльності, процесів, спрямованих на захист, збереження біологічного життя людей, удосконалення колективного існування задля миру, злагоди, процвітання, підвищення рівня людської свободи [21].

Д. Балуєв вважає, що особистісна безпека безумовно пов'язана з якістю життя людини, суспільства, політичного процесу, отже варто визначати особистісну безпеку як свободу від загроз для життя окремого індивіда та її якості, за одночасного створення умов для вільного розвитку особистості

й реалізації її прав, можливостей участі у громадському житті як на національному, так і на глобальному рівні [1].

Суттєво різняться від усіх попередніх трактувань особистісної безпеки її розуміння, дане у роботах Р. Переса, який визначає її в якості кліше для більш широкого спектру досліджень у галузі безпеки, що на противагу наявним традиційним підходам, які акцентують увагу на захисті держав від зовнішніх загроз, та прагне вивчати невійськові загрози безпеці суспільства, груп й індивідуумів [24].

Намагаючись звузити сутність поняття «особистісна безпека», Г. Кінг та К. Мюррей запропонували дефініцію, яка включає лише п'ять необхідних елементів (бідність, здоров'я, освіта, політична свобода й демократія), особливо важливих для людей в їх боротьбі за життя [23]. Оцінка й відстеження динаміки зміни цих показників дозволять отримати доступ до чинників, впливаючи на які можна здійснювати контроль рівня особистісної безпеки окремих груп індивідів. Найбільша проблема цього підходу полягає у тому, що його автори не враховують наявної у кожній конкретній особистості ієрархії цінностей, від яких напряму залежить оцінювання потенційних/явних загроз і небезпек. Запропонований перелік складових особистісної безпеки включає лише ті елементи, за які люди, на думку Г. Кінг та К. Мюррей, хотіли б боротися. Проте вони не враховують той факт, що виділені ними п'ять індикаторів близько пов'язані з ризиком виникнення військового конфлікту.

Складність розуміння феномену особистісної безпеки полягає у тому, що людина виступає одночасно у якості суб'єкта і об'єкта безпеки. Дослідження особистісної безпеки як стану захищеності передбачає використання ряду суміжних до захищеності характеристик, таких як можливість забезпечення цілісності та неушкодженості.

На відміну від концепту безпеки, безпеку життєдіяльності варто визначати, у першу чергу, як якість життєдіяльності, за якої не виникає небезпек і загроз, що здатні завдати неприпустиму шкоду життєво важливим інтересам людини. Необхідною умовою досягнення безпеки життєдіяльності є компетентність особистості у небезпеках, загрозах та способах захисту від них.

Система безпеки життєдіяльності являє собою форму представлення взаємодії первинних елементів (суб'єктів та об'єктів) задля досягнення балансу інтересів, захисту від потенційних/явних загроз, що піддаються моделюванню, діагностуванню й моніторингу з метою управління цією системою. Розглядаючи склад суб'єктів та об'єктів цієї системи, слід відзначити наявність тісного взаємозв'язку між ними. Суб'єктами безпеки життєдіяльності є всі ті соціальні об'єкти, які створюють/забезпечують безпечний стан, а об'єктами — ті, що користуються цим станом у своїх життєвих інтересах.

У широкому розумінні в якості суб'єктів і одночасно об'єктів безпеки життєдіяльності можуть виступати як окрема особистість, так і суспільство, держава в цілому. Сутність безпеки як однієї з первинних потреб людини, громадянина полягає в упередженні, усуненні небезпек, які за-

грожують існуванню перелічених суб'єктів, а також руйнують фундаментальні інтереси, без задоволення яких неможливі життя, благополуччя, розвиток і прогрес.

Зважаючи на те, що соціальні практики детерміновані сприйняттям соціальної реальності людьми, у межах соціології відкривається великий потенціал вивчення безпеки життєдіяльності на мета-, макро-, мезо-, мікро- та нанорівні. Адже, визначаючи особливості сприйняття ризиків, небезпек і загроз соціальними акторами, ми матимемо можливість оцінити потенціал їх небезпечної/безпечної діяльності. Ця сфера може стати мікрорівнем соціології безпеки життєдіяльності, де об'єктами дослідження будуть виступати окремі індивіди, соціальні групи, спільноти. У той час як предметне поле мезорівня становить діяльність соціальних спільнот (регіон, соціальні рухи, етнос, нація, професійні групи й т. ін.) щодо відтворення середовища існування, життєво важливих умов самозбереження та розвитку. Досліджуючи проблеми безпеки життєдіяльності на макрорівні, соціологія може займатися вивченням відносин у сфері безпеки, системи засобів забезпечення безпеки суспільства, держави або нації, натомість на метарівні — безпеку людства в цілому.

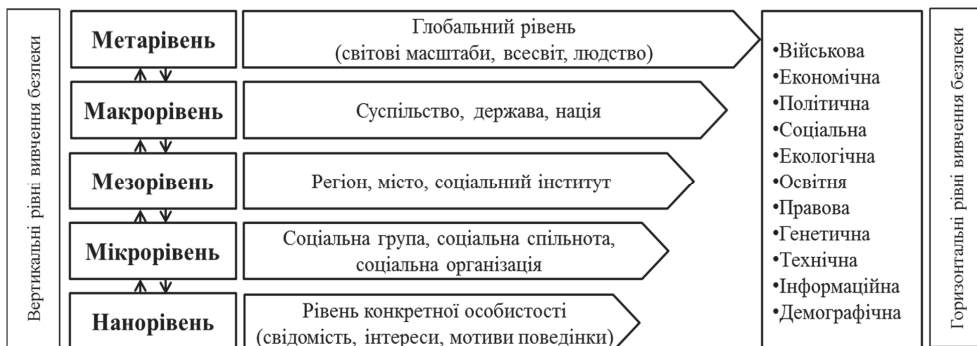

Рис. 1. Рівні вивчення безпеки життєдіяльності

Безпека людства забезпечується за рахунок взаємодії чинників різних рівнів. За наявності факторів нижчого рівня різної сили визначальним у формуванні безпечного поля життєдіяльності є фактор, сила якого більша всередині групи даного рівня. За умов рівнозначної сили взаємне компенсування відбувається в часовому відрізку до зниження сили одного з факторів або його зниження в силу існуючих закономірностей формування. При цьому, зауважимо, що забезпечення стану безпеки інтересів суб'єктів та об'єктів на вищих і нижчих рівнях вертикалі взаємопов'язане — досягнення стану відносної захищеності на вищих рівнях неможливе за відсутності можливості забезпечення захисту на нижчих рівнях, і навпаки.

Пояснення взаємозв'язку мікро-, мезо-, макро-, метарівнів безпеки може відбуватись за рахунок вивчення цього феномену на нанорівні, де рухаючись від життєвого світу до системної безпеки, варто розглядати діяльність й систему відносин соціальних агентів, що володіють визначеними

значимими для розвитку соціуму ресурсами. Саме виділення нанорівня, на наш погляд, посилює ґрунтовність дослідження та встановлює найбільш значущі фактори, що обумовлюють зміни на рівні особистісної безпеки.

З огляду на вищезазначене, нанотенденції безпеки життєдіяльності, спрямовані на самоорганізацію особистості, пропонуємо розглядати у двох напрямках. По-перше, з позиції зміни механізмів захисту, а саме орієнтація на формування в особистості безпечного типу поведінки з високим рівнем розвитку культури безпеки життєдіяльності. По-друге, з точки зору оцінки ефективності функціонування людини, суспільства, держави, людства в цілому. Відповідно до наноорієнтирів головними критеріями безпеки життєдіяльності людини мають слугувати швидкість реагування на виклики, потенційні/явні загрози і небезпеки, оволодіння технологіями максимального упередження, мінімізації їх наслідків, а також наявність довіри до суспільства, держави як визначального чинника забезпечення безпечного функціонування та розвитку.

Безпеку життєдіяльності на індивідуальному рівні, на думку Ю. Воробйова, В. Пучкова, Р. Дурнева, варто розглядати як характеристику життєдіяльності конкретної людини, основною передумовою якої є творче засвоєння цією людиною культури безпеки. Безпека життєдіяльності — це життя за законами безпеки (профілактика, мінімізація, подолання, усунення наслідків шкідливих і небезпечних чинників). Сама культура безпеки особистості як мінімум містить цілий ряд додаткових компонент, таких як мотивація, досвід самовдосконалення готовності до безпечної життєдіяльності [4]. Звідси зауважимо, що сутнісний зміст поняття культури безпеки ширший, ніж поняття безпеки життєдіяльності. Іншими словами, безпека життєдіяльності людини є нічим іншим як складовою особистісного втілення культури безпеки.

Поняття культури безпеки життєдіяльності, за Ю. Воробйовим, вужче, ніж поняття безпеки життєдіяльності як такої, і визначається як стан суспільної організації людини, що забезпечує визначений рівень її безпеки в процесі життєдіяльності [3].

На відміну від інших В. Сапронов розглядає культуру безпеки як спосіб і результат розумової життєдіяльності людини в галузі забезпечення безпеки, а також ступінь розвитку людини і суспільства у цій сфері. Формуючи культуру безпеки, людина використовувала у вигляді способів її розвитку захист об'єктів безпеки від загроз, що дозволило реалізовувати досягнутий суспільством рівень безпеки, а також попередження, боротьбу з причинами небезпек за рахунок перетворення оточуючого середовища. Результатами такого роду діяльності можна вважати технології, предмети і системи безпеки, що створені й постійно оновлюються людиною. Формування та розвиток культури безпеки особистості і суспільства реалізується засобами освіти та виховання [17].

Аналізуючи основні підходи до побудови концепції проектування культури безпеки засобами освіти, Л. Толмачева вивчає культуру безпеки в якості складного особистісного утворення, що являє собою інтеграцію ціннісних орієнтацій і досвіду життєдіяльності в ситуаціях, яким властиві

ризиків порушення фізичного і/або психічного аспектів її безпеки. Інтегруючи у собі різні види культур — культуру здорового способу життя, екологічну культуру, культуру праці та побуту — культура безпеки життєдіяльності сприяє формуванню психологічного налаштування на забезпечення безпеки життєдіяльності й готовності до профілактики ризиків різної природи [18]. Культура безпеки тим самим, на її думку, виступає в якості основи світогляду (системи цінностей), традицій (стійких правил поведінки членів суспільства, соціальної спадщини), а також як результату відповідної діяльності людини.

Л. Горіна також розглядає культуру безпеки життєдіяльності особи як педагогічну категорію, що визначена як її діяльність, заснована на системі соціальних норм, переконань, цінностей, що забезпечує збереження життя, здоров'я та цілісності як у конкретний момент часу, так й у майбутньому. З іншого боку, культура безпеки життєдіяльності соціуму є вираженням зрілості і розвиненості всієї системи соціально значимих особистісних якостей його членів [6].

О. Вікторов пропонує визначати культуру безпеки життєдіяльності як цілісну систему знань про проблеми формування особистості, суспільства та держави, засновану на безпечному стилі життєдіяльності як у звичайних (побутових), так і в надзвичайних ситуаціях [2, с. 63]. Однак цей феномен залишається маловивченим, оскільки не вироблено загально-визнаного визначення культури безпеки життєдіяльності як соціального явища, сфери практичної діяльності, галузі знань і навчальної дисципліни, з іншого боку — культура безпеки життєдіяльності повинна бути не тільки усвідомлена, а й визнана як безальтернативна модель поведінки людини.

Натомість В. Кузнецов зазначає, що культуру безпеки життєдіяльності варто вивчати як процес збереження цілей, ідеалів, цінностей, норм і традицій людини, сім'ї, суспільства; соціальних інститутів і мереж; забезпечення стійкої та конструктивної взаємодії людей; наявність визначеного рівня захищеності людини від неприйнятних ризиків, загроз, небезпек та викликів [9, с. 221].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Підбиваючи підсумки, зауважимо, що сьогодні наука про безпеку поступово рухається від визначення теоретико-методологічних засад забезпечення безпеки суспільства, держави до необхідності формування культури безпечної життєдіяльності як цілісної системи знань проблем формування особистості, суспільства та держави, заснованої на безпечному стилі життєдіяльності як у звичайних умовах, так і в умовах надзвичайних ситуацій, в побуті та інших сферах. Дискусії з питань безпеки життєдіяльності свідчать про складність і багатогранність цього феномену. Узагальнюючи напрацювання у цій сфері, зазначимо, що безпеку життєдіяльності варто розуміти як складову втілення культури безпеки, що поєднує у собі систему мотивів поведінки безпечного типу як безальтернативної моделі життєдіяльності, набір таких компетенцій як сформованість комплексу знань і навичок сучасного розпізнавання можливих загроз

безпеці, знання стандартних правил поведінки як у звичних побутових умовах, так і в екстремальних ситуаціях, вміння реалізовувати дії щодо самозбереження.

Соціологія безпеки життєдіяльності на відміну від соціології безпеки, соціології культури безпеки, сек'юритології та інших наукових теорій має тиме низку суттєвих переваг для подальшого розвитку системи сучасного соціологічного знання про безпеку, головними серед яких є:

– можливість створення надійної та зручної теоретичної основи для вивчення безпеки життєдіяльності як стану захищеності від зовнішніх/внутрішніх, потенційних/явних небезпек в межах прийняттого ризику, який базується на діяльності людей;

– утворення конкретного категоріально-термінологічного апарату; створення тісної взаємодії соціології з реальним життям людей; розробка методології та методики обчислення інтегрального індексу безпеки життєдіяльності;

– предметна демонстрація можливостей конкретно-соціологічних досліджень щодо можливості здійснення управлінського впливу на ефективність діяльності системи забезпечення безпеки функціонування та розвитку особистості, суспільства, держави;

– поширення стереотипів безпечної поведінки у повсякденному житті, підвищення ступеня захищеності в усіх сферах життєдіяльності шляхом формування особистості безпечного типу, популяризації культури безпеки життєдіяльності.

Метою цієї галузевої соціологічної теорії є дослідження соціальних явищ, процесів, розробка рекомендацій щодо упередження загроз та мінімізації негативних наслідків зовнішніх/внутрішніх, потенційних/явних небезпек, формування культури безпеки життєдіяльності як провідної умови безпечного функціонування та розвитку держави, суспільства, особистості, досягнення найбільш повної реалізації та оптимального поєднання їхніх інтересів.

Список використаних джерел і літератури

1. Балувев Д. Понятие human security в современной политологии / Д. Балувев // Международные процессы. — 2003. — № 1. — С. 99–105.
2. Викторов А. Ш. Введение в социологию безопасности: [курс лекций] / А. Ш. Викторов. — М.: «Канон +» РООИ «Реабилитация»: ОИ «Реабилитация», 2008. — 568 с.
3. Воробьев Ю. Л. Культура безопасности жизнедеятельности: системообразующий фактор снижения риска чрезвычайных ситуаций в современной России / Ю. Л. Воробьев // Право и безопасность. — 2006. — № 3–4. — С.20–21.
4. Воробьев Ю. Л. Основы формирования культуры безопасности жизнедеятельности населения / Ю. Л. Воробьев, В. А. Пучков, Р. А. Дурнев; под общ. ред. Ю. Л. Воробьева; МЧС России. — М.: Деловой экспресс, 2006. — С. 29–30.
5. Горбулін В. Система оцінок зовнішніх і внутрішніх ризиків та загроз національній безпеці України / В. Горбулін, С. Пирожков та ін. — К. : ДП НВЦ «Євроатлантикінформ», 2005. — Вип. 16. — С. 91.
6. Горина Л. Н. Культура безопасности жизнедеятельности: (Методол. и технол. аспекты): монография / [Л. Н. Горина]; под науч. ред. Ю. К. Черновой. — Тольятти: Тольят. гос. ун-т, 2002. — С. 10–16.

7. Гужва О. А., Косуля И. Ю. Николаевский В. Н. Потенциал социологии безопасности в условиях институциональных изменений // Вісник Одеського національного університету. — Соціологія і політичні науки. 2009. — Т. 14. — С. 164–174.
8. Ивашов Л. Г. Россия и мир в новом тысячелетии: Геополитические проблемы / Л. Г. Ивашов. — М.: Паляя-Мишин, 2000. — 335 с.
9. Кузнецов В. Н. Социология безопасности: учебное пособие / В. Н. Кузнецов. — М.: КДУ, 2009. — 422 с.
10. Липкан В. А. Теорія національної безпеки: підручник / В. А. Липкан. — К.: КНТ, 2009. — С. 362–363.
11. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія / О. М. Ляшенко. — Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2011. — 400 с.
12. Манилов В. Л. Национальная безопасность: ценности, интересы и цели // Военная мысль. — 1995. — № 6. — С. 28–40.
13. Марова С. Ф. Управління безпекою життєдіяльності: монографія / С. Ф. Марова. — Донецьк: Вебер, 2009. — 344 с.
14. Омелянович Л. О. Економічна безпека торговельного підприємства: монографія / Л. О. Омелянович, Г. Є. Долматова. — Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. — 195 с.
15. Отчет по человеческому развитию 1994. — Нью-Йорк: ПРООН, 1994. — С. 41–43.
16. Песегова Е. В. Высшая школа как стратегический компонент национальной безопасности РФ (социологическая интерпретация) // Научные ведомости БелГУ. Сер. «Философия. Социология. Право». — 2009. — № 10(65). — С. 114–117.
17. Сапронов В. В. Идеи к общей теории безопасности // Основы безопасности жизни. — 2007. — Т. 1. — С. 46–52.
18. Толмачева Л. В. Основные подходы к построению концепции педагогического проектирования культуры безопасности // Альманах современной науки и образования. — 2007. — № 5. — С. 225–228.
19. Шарихин А. Е. Безопасность как философская категория // Безопасность. — 1994. — № 6. — С. 114.
20. Щербина В. М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємств і установ / В. М. Щербина // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 10 (64). — С. 220–225.
21. Bedeski R. Human Security, Knowledge, and the Evolution of the Northeast Asian State / R. Bedeski. — Centre for Global Studies, University of Victoria, 2000. — Режим доступа: <http://www.globalcentres.org/docs/bedeski.html>
22. Clements K. Toward Sociology of Security / Clements K. // University of Colorado Conflict Research Consortium Working Paper 90–4, July, 1990. — 205 p.
23. King G. Rethinking Human Security / G. King, Ch. Murray // Political Science Quarterly. — 2001–2002. — Vol. 116, No. 2. — Режим доступа: <https://gking.harvard.edu/files/abs/hs-abs.shtml>
24. Paris R. Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? / R. Paris // International Security. — 2001. — Vol. 26, No. 2. — P. 87–102.
25. Thomas C. Global Governance, Development and Human Security: Exploring the Links / C. Thomas // Third World Quarterly. — 1999. — Vol. 22, No. 2. — P. 159–175.

References

1. Baluev, D. «Ponjatie human security v sovremennoj politologii.» Mezhdunarodnye process 1 (2003): 99–105.
2. Viktorov, A. Sh., Vvedenie v sociologiju bezopasnosti: [kurs lekci] (Moscow: «Kanon +» ROOI «Reabilitacija»: OI «Reabilitacija», 2008), 568.
3. Vorob'ev, Ju.L. «Kul'tura bezopasnosti zhiznedejatel'nosti: sistemoobrazujushhij faktor snizhenija riska chrezvychajnyh situacij v sovremennoj Rossii.» Pravo i bezopasnost' 3–4 (2006): 20–21.
4. Vorob'ev, Ju.L. and Puchkov V. A., Durnev R. A., Osnovy formirovanija kul'tury bezopasnosti zhiznedejatel'nosti naselenija (Moscow: Delovoj jekspress, 2006.), 29–30.
5. Horbulin, V. and Pyrozhhov, S., Systema otsinok zovnishnikh i vnutrishnikh ryzykiv ta zahroz natsional'ny bezpetsi Ukrainy (Kjiv: DP NVTs «Yevroatlantykinform», 2005), 91.

6. Gorina, L.N., Kul'tura bezopasnosti zhiznedejatel'nosti: Metodol. i tehnol. Aspekty (Tol'jatti: Tol'jat. gos. un-t, 2002), 10–16.
7. Guzhva, O.A. and Kosulja, I. Ju. Nikolaevskij, V.N. «Potencial sociologii bezopasnosti v uslovijah institucional'nyh izmenenij.» Vistnik Odesskogo nacional'nogo universitetu; Sociologija i politichni nauki 14 (2009): 164–174.
8. Ivashov, L.G., Rossiya i mir v novom tysjacheletii: Geopoliticheskie problemy (Moscow: Paleja-Mishin, 2000), 335.
9. Kuznecov, V.N., Sociologija bezopasnosti: uchebnoe posobie (Moscow: KDU, 2009), 422.
10. Lipkan, V.A., Teoriya natsional'noyi bezpeky : pidruchnyk (Kjiv: KNT, 2009), 362–363.
11. Lyashenko, O.M., Kontseptualizatsiya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva (Luhans'k : SNU im. V. Dalya, 2011), 400.
12. Manilov, V.L. «Nacional'naja bezopasnost': cennosti, interesy i celi.» Voennaja mysl' 6, (1995): 28–40.
13. Marova, S.F., Upravlinnya bezpekoyu zhyttyediyal'nosti (Donets'k : Veber, 2009), 344.
14. Omelyanovych, L.O. and Dolmatova, H.Y., Ekonomichna bezpeka torhovel'noho pidpryyemstva (Donets'k : DonDUET, 2005), 195.
15. Otchet po chelovecheskomu razvitiju (N'ju-Jork: PROON, 1994), 41–43.
16. Pesegova, E.V., «Vysshaja shkola kak strategicheskij komponent nacional'noj bezopasnosti RF (sociologicheskaja interpretacija).» Nauchnye vedomosti BelGU. Ser. «Filosofija. Sociologija. Pravo» 10(65), (2009): 114–117.
17. Saprnov, V.V., «Idei k obshhej teorii bezopasnosti.» Osnovy bezopasnosti zhizni 1 (2007): 46–52.
18. Tolmacheva, L.V., «Osnovnye podhody k postroeniju koncepcii pedagogicheskogo proektirovaniya kul'tury bezopasnosti.» Al'manah sovremennoj nauki i obrazovanija 5 (2007): 225–228.
19. Sharihin, A.E., «Bezopasnost' kak filosofskaja kategorija.» Bezopasnost' 6 (1994): 114.
20. Shcherbyna, V.M., «Informatsiyne zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstv i ustanov,» Aktual'ni problemy ekonomiky 10(64) (2006): 220–225.
21. Bedeski, R. Human Security, Knowledge, and the Evolution of the Northeast Asian State (Centre for Global Studies, University of Victoria, 2000), Accessed April 28, 2017, <http://www.globalcentres.org/docs/bedeski.html>.
22. Clements, K., Toward Sociology of Security (University of Colorado Conflict Research Consortium Working Paper 90–4, July, 1990), 205.
23. King, G. and Christopher J. L. Murray, «Rethinking Human Security.» Political Science Quarterly 116(2) (2001–2002), Accessed April 28, 2017, <https://gking.harvard.edu/files/abs/hs-abs.shtml>.
24. Paris, R., «Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?» International Security 26(2) (2001): 87–102.
25. Thomas, C., «Global Governance, Development and Human Security: Exploring the Links.» Third World Quarterly 22(2) (1999): 159–175.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2017

Калашникова Л. В.

кандидат социологических наук, доцент,
кафедра социологии Черноморского национального университета
им. П. Могилы
ул. 68 Десантников, 10, г. Николаев, 54000, Украина

**БЕЗОПАСНОСТЬ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ПРЕДМЕТ
СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО АНАЛИЗА: УТОЧНЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ
ПОНЯТИЯ**

Резюме

В статье осуществлена попытка концептуализации понятия «безопасность жизнедеятельности». В частности, очерчены возможные направления его изучения в пределах отраслевой теории, а именно социологии безопасности жизнедеятельности, которая в отличии от других научных концепций имеет ряд преимуществ для дальнейшего развития системы современного знания о безопасности.

Ключевые слова: безопасность, жизнедеятельность, культура безопасности, социология безопасности жизнедеятельности.

Kalashnikova L.

Ph. D. in sociology, Associate Professor
Department of sociology, P. Mohyla Black Sea National University

**SAFETY OF LIFE AS A SUBJECT OF SOCIOLOGICAL ANALYSIS:
CLARIFICATION OF THE CONTENT OF THE CONCEPT**

Summary

The article analyses the sociological definition of «security» and «safety» presented in the works of domestic and foreign scientists. The possibilities of sociological study of safety of life at meta, macro, meso-, micro-, and nanolevels, and also the connection between the author's definition of life safety as a component of the embodiment of the safety culture that integrates aspects of behavior safe type as the uncontested model of activity and range of competences (knowledge of the standard rules of conduct in both domestic and in extreme situations, ability to implement actions of self-preservation). Argued the benefits of further development of the system of modern knowledge about security within the sociology of safety as a new branch of theory, which in contrast to the sociology of security, sociology of culture of safety, sevitology and securitology has a number of significant advantages.

Key words: security, livelihoods, safety culture, sociology of safety.